

Tygří lejno, voňavka a vetřelec

analýza dokumentu

Pro analýzu jsem zvolil dokument stanice Český Rozhlas Vltava s názvem *Tygří lejno, voňavka a vetřelec. Dokument o posedlosti ženy kunou, která se jí usadila na půdě i v mysli.* Dokument byl vysílán 22. 6. 2016 ve 21:45. Stopáž radiodokumentu je 33 minut a 15 vteřin. Dílo připravil tým ve složení Eva Blechová, Gabriela Albrechtová, Stanislav Abrahám, Vladimír Chrz. Dokument využívá mnohé prostředky zvukovosti a děj dokumentu je podle mého názoru přizpůsoben radio platformě, kdy situace ke kterým v ději dochází mají téměř vždy vysoký potenciál zvukového využití.

Záměrně hovořím o ději, jelikož dokument má jasnou dramatickou strukturu, která dodává dílu na atraktivitě, pomáhá posluchači udržet pozornost a přiblížit se ději i postavám. Popíši ve zkratce děj při aplikaci klasického aristotelovského pojetí dramatu. Žena (spoluautorka dokumentu Eva Blechová) se sama přestěhovává do menší obce za Prahou, přičemž s pomocí hodinového manžela zjišťuje, že na její půdě se usadila kuna, tolik k expozici. Kolízí je zjištění, že ona kuna představuje riziko pro tepelnou izolaci domu, kterou vyžírá a zároveň způsobuje paní Evě neklidné až narušené spaní svým pobíháním po půdě. Linka dramatu pokračuje do krize, kdy kuna se stává středobodem a figurou myslí paní Evy, která neustále ruminuje a jejím negativním působení na inkriminované půdě. Paní Eva se všemi možnými způsoby snaží kuny zbavit, získává informace, natahuje pasti, aplikuje otrávená vajíčka. Kuna se stává její životní Nemesis. Peripetií je okamžik uvědomění, kdy paní Eva po návštěvě přítele psychologa Chrze a šamana zjišťuje, že kuna je něčím víc než kunou, zrcadlem sebe sama. Jsou paní Eva a kuna oddělenými entitami nebo je splývají v jedno? Katastrofa je představuje smíření, propojení životní dráhy kuny s paní Evou, přičemž ta vůči kuně a jejím nově narozeným potomkům projevuje mateřské impulzy a obavy z možné újmy kuní rodině či syndromu prázdného hnízda, kdy v paní Evě vzrůstá strach z možné emigrace kun do Německa k dalším adoptivním rodičům.

Nyní již k jednotlivým prostředkům zvukovosti a také jakým způsobem tato formální stránka pozměňuje obsah. Opakujícím se motivem díla je především thrillerová nediegetická hudba, která žánrově hraničí až s hororem. Zápletce dodává na vážnosti, mimo jiné z důvodu, že téma kuny na půdě samo o sobě by nemuselo být příliš nosným tématem. V některých pasážích až démonická hororová hudba tak zve posluchače do subjektivní pozice a kontextu paní Evy, do jejího osobního prožívání zápletky. Mimo hudbu je motivem díla také zvuk, který se dá popsat jako šelest, mžikový pohyb (zřejmě) kuny. Tím je nastíněn charakter kuny, která existuje, ale zároveň se zdá nemožné ji vůbec spatřit. Zvukové motivy představují kunu jako démonického tvora, který v noci vychází do světa páchat zlovůli a chytat kunu je jako chytat kouř holýma rukama. Tyto základní pocity jsou přenášeny posluchači také pomocí zřejmě nejsilnějšího dramatického nástroje (v daném díle), tedy osobní výpovědi autorky, která v dokumentu vystupuje jako nediegetický vypravěč a poskytuje posluchači vztah k ději z velmi subjektivní pozice. Expozice využívá formy ankety, kdy ještě před podáním základních informací o zápletce jednotlivé postavy prezentují své asociace s kunou. Dalším významným nástrojem dokumentu je využití teď a tady nahrávek s náznaky reportážních prvků. Divák tak získává dojem větší autentičnosti a vlastní účasti na rozvoji děje. Jde především o situace inspekce půdy, aplikace pastí či návštěvu šamana. Paní Eva také komentuje situaci (ne již jako vypravěč ale v ději tady a teď), čímž opět zprostředkovává osobní hledisko a poskytuje náhled na emoční prožívání (na rozdíl od její formy nediegetického vypravěče): „Už to tady nevydržím!“. Zároveň další rolí paní Evy a formálním prostředkem díla je vedení rozhovorů s přáteli a experty na problematiku kun. Zvukovost je v „reportážních“ situacích notně podporována zvuky prostředí, například dupáním těžkých bot na půdě, mechanismem natahování pastí, zvuky ptáků, které ukotvují posluchače v prostředí za Prahou, za městem, či využitím chřestidla, které šaman doporučuje jakožto vhodný nástroj pro návštěvu „spodního světa“. Využití chřestidla je v ději možná pouze právě z důvodu zvukového formátu dokumentu. Paní Eva se také snaží kunu vyhnat pomocí hudby či nízkofrekvenčního tónu, takže posluchač opět získává „hmatatelnější“ „obraz“ o situaci. Nediegetická hudba Abba, Metallica či operní zpěv jsou zároveň prostředky pro zvýšení pozornosti posluchače a oživení až ozvláštnění děje (hudba je ve formě montáže, jednotlivé skladby se prolínají). Nízkofrekvenční tón je naopak prezentován samostatně a v dostatečné časové délce tak, aby posluchač prožil nepříjemnost tónu a snad se i lépe vcítil do postavy kuny vůči níž je zvuk namířen. V dokumentu se zřejmě objevuje také dramatizace, simulována je situace, která se

zřejmě odehrála v jiném čase. Paní Eva zívá – nemůže spát, jsou tři hodiny ráno. Následně je využit ordinérní zvuk budíku, který je prezentován v delší časovém úseku, čímž zřejmě znázorňuje neschopnost vstávání. Budík je v dramatizaci na mobilu nastaven pomocí voice control, tedy hlasovým ovládním, čímž je opět poskytnut dojem tady a teď bez zásahu vypravěče. Pro četbu informací z internetu, tedy komentářů lidí potýkajících se s problémem kuny v domě, je využit Google překladač a jeho funkce robotického čtení. Tím je opět zachován dojem tady a teď, tedy není třeba vypravěče, aby vstupoval do situace. Zároveň využití robotického hlasu podporuje charakter informací z internetu, které jsou často anonymní – tedy dokument tyto informace záměrně nepersonifikuje, zachovává neznámo o autorství informací v komentářích. Jako ozvláštnění funguje následné opětovné využití roboticky čtených komentářů v noční můře paní Evy, pomocí zvukových efektů je jim dodán charakter nadpozemskosti. Další situace, kdy je snad děj a obsah ovlivněn formátem rozhlasového dokumentu je přemítání paní Evy, jaký hlas asi kuna má. Mluví spíše jako Taťána Medvecká nebo Scarlett Johansson? Zvukově vděčnou situací je také indukce do hypnotického stavu u šamana a práce s dechem, která je zřejmě opět dramatizací. Vyvrcholením díla je dramatizace a realizace strachu paní Evy, že kuna emigruje do Německa. Dramatická scéna vyjevuje situaci odhalení kuny postarším párem plně v němčině.

Tedy z mého pohledu je dokument Tygří lejno, voňavka a vetřelec velice zdařilým dílem, které využívá velice široké palety formálních prostředků od rozhovoru, ankety, dramatizace či reportáže až po úlohu vypravěče. V textu spekuluji o tom, do jaké míry byl děj ovlivněn natáčením dokumentu, o tom lze však pouze spekulovat. Stejně tak o míře dramatizace děje a celé zápletky daného díla.